

BAKIOKO TOPONIMIA DALA-ETA ISIDOR ETXEBARRIARI ERANTZUNA

Bakioko lekuizenen ganean idatzi zeunstana irakurri neban ZER aldizkarian, eta eskerrak emon bear deustudaz nik idatzitakoari zelan edo alan jaramon egin zeuntolako. Orregaz batera, itziko deustazu zuk bertan esandakoari zeozer geituten eta gauza batzuk arean argiago itziten, urteotako ikerketak elduten itzi deusten lekugino, beintzat.

Are (*arie, are asko*) eta **ondar** (*ondarra, ondar ugari*) berba sinonimoen ganean bertan dinozuna egia izan leiteke, nire eritxi apalean, ostera, are berbea bakiotar zein Bakio ondoko bermeotarren agoetan antxina-antxinatik onakoa dalakoa daukat. Bakion, gaur egun beintzat, ez da orretarako beste berbarik erabilten are berbea baino. Ortik dator Bakion erabilten dan **aretza** (*aritzie, aritza bat*) berbea ondartza esateko. Azkenengo berba au antxinatik zabal-zabal dabil edo ibili zan Bizkaian, Busturialde, Uribe eta Arratian beintzat, toponimian, erri eta leku batzuen izenetan antxinatik agiri-agirian lotu dalako: **Areatza** (Arratia, Muxika), **Areta** eta **Ereaga** (Getxo), ...

Bizkaiko toponimian ezeze, Arabakoan be ugari dabil antxinatik **are** berbea. Orretarako, Gerardo López de Gereñuk 1983. urtean argitaratutako "Toponimia Alavesa" liburuari begirakadea emotea baino ez dago: **Areaza** (1537-Garaio, 1681-Azua, 1693-Arluzea), **Arealde** (1724-Erentxun), **Areagana** (1519-Arangiz, 1594-Amarika, 1640-Otaza), **Areaduya** (1717-Ibisate), **Areza** (1537-Azua), **Ariaga** (1768-Erretana), **Ariaza** (1696-Mandojana), **Arieta** (1719-Gopegi, 1741-Arechaga), ... Esan bear da, orduko bertako euskalkia eta eurea guztiz-gutztiz bat ez baziran be, erro batekoak bai bazirala, beintzat.

Geurera barriro etorrita, Bakion eta Bermeon beste orrenbeste. Zelango ez, bada! Aor daukagu eta, esaterako, Bermeoko **Aritzatxu** izeneko aretzea. Jakinda gañera, 1928ra arte Bakioko bi irurenak (**San Pelaio** eta **Zubiaurrealde** auzoak) Bermekoak izan zirana, bada, Bermeoko izan zan zati orretan berorretan, gaur egun Bakio danean, au da, **San Pelaio** (San Pelaidxo) auzoan batez be, urrengo toponimoak dagoz egon:

Areaga (*Aria*) (baserria). Baserri onek oraindinokarren zutunik dirau. Eta orain arte ikertutako agirietan alantxe agertu da beraren izena (ondoan nozkoa dan agina dakarrela):

Areaga: 1839-1857-1883-1893-1894-1924-1928-1932-1944-1955

Area: 1775-1831

Ariaga: 1818-1848-1850 Casa del Arenal: 1704

Casa de los Arenales: 1745

Casa de las Arenas: 1796

f= XVIII. gizaldiko fogerazinoak (Jaime K.erejeta-Labayru)

Arie-etxea (*Arietzie*) (etxea): 1931.

Arimune (*Arimune*) (etxea): 1958 .

Areaga (*Aria*) (1924) Bakioko aretzearen izena da. Bermeoko udal idazkaria (1912-1933) izan zan eta bertako historia liburua ("Historia de Bermeo"-1928) idatzi eban Anjel Zabala Ozamiz idazleak aitatu eban aretzarako izen orí (liburuko 517. orrialdean), orduan Bermeo barruan egoan. Beste izenik ez dot inon aurkitu, ori izenori izan ezik. Esan bear dot be, **Ereaga** izeneko aretzea Getxon badagoala. Eta oker ez banago, toponimo biok erro batekoak dira.

Arizabal (*Arisabal*) (1918) lekuizena Bakioko aretzea zabal-zabal egoan lekuari esaten jakon, au da, **Urzabal** (*Ursabal*) aurre-aurrekoari, erreka nagusiaren beste aldean, atan be.

Areaga-alde (*Arialde*) (1924) eta **Areagaetxekosolo** (*Ariatzekosolo*) (1902) soloak, biak **Ondarra** (*Ondurra*) izeneko baserrikoak izan ziran. Baserri ori, zoritxarrez, orain dala ogeitamar bat urte inguru eratsi eben. Bigarren orren antzerako beste lekuizen bat agertuten izan da **Areagaetxekolanda** (*Ariatzekolanda*) (1902). Bizitza bikoa izan zan baserria eta solook jaube bana euken (ikusi beerago). Solook **Areaga** etxetik paraje-paraje egozan.

Areatzasolo (*Arietasolo*) (1944) izeneko soloa **Erreterria** (*Erreteridxe*) baserrikoa izan zan. Baserri au **Urkitzaurrealde** (*Urkitzorralde*) auzoan egon arren, uste dot solo ori **San Pelaio** auzoan egon zala, au da, antxinako Bermeon.

Areagakolanda (*Ariakolanda*) (1928) izeneko landea edo zelaia **Elexpuru** (*Elespuru*) baserrikoa izan zan. Bertan dago Bakio eta Bermeo bien arteko munarrietariko bat. **San Pelaio** auzoko **Arballo** (*Arballo*) inguru nagusiko **Axnabar** (Asnabarre) ize-

neko tontorpean dago egon **Areagakolanda** izeneko zelai ori.

Beste alderdi batetik, **ondar** berbea Bakion be erabili, erabili egiten da, beste esangura batez baina. Au da, botilako txakolina utsitu ostean, botila barruan lotuten diran ondakinak adierazoteko, esate baterako. Eta, seguru antzean, **ondar** berbatik **ondakin** (*ondakiñe*) berbea eratorria izango da. Bakioko toponimian **ondar** dalako erro orretan oinarrituta urrengo oneexek dagoz orain arte arakatutako agiritan:

Ondarra (*baserria*), gaur egun galdua da, goian aitatu dodan lez. Baserri au ola eta errotea izan zan, 1745. urteko fogerazinoak dakarren arabera. Alan bada:

Ondarra: 1704-1733-1758-1762-1775-1783-1785-1809-1826-1829-1831-1839-1845-1847-1857-1862-1887-1905-1907-1924-1928-1932-1944-1955

Ondarre: 1818-1833-1848-1850-1893-1894

Hondarra: 1785

Molino de Ondarra: 1745f

Perrería de Ondarra: 1745f

f= XVI II. gizaldiko fogerazinoak (Jaime Kerexeta-Labayru)

Ondarrako zubia (*Ondarreko subidxe*) eta **Ondarrako errekea** (*Ondarreko errekie*) toponimoak egon be badagoz, **Ondarra** baserria egoan ondo-ondoan. Esan bear be, **Areaga** baserria antxe bertantxe badagoala, zubi orren beste alderdian, egon be.

Ondarra-andikoa soloa (*Ondarrandikoa*) (1924) **Minitua** (*Mintxu*) baserrikoa izan zan eta **Ondarra-alde** / **Ondarralde** (*Ondarralde*) (1924) soloa eta beresia **Minitua** eta **Minitua-atzea** (*Mintxuatze*) baserrikoak, erdi bana, izan ziran. Solo biok eta beresia, **Ondarra** baserria egoan lekutik ur be ur egozan. Alantxe dagoz be aitaturako **Minitua** eta **Minitua-atzea** baserriak, aren buruan egon be.

Jakingarri eran edo, ona emen aitaturako baserri bi orreen, au da, **Areaga** eta **Ondarra**, ta lurren izen zerrendak:

Areaga (1924 - Florencio Uñarte Unibaso) (b= basoa; s= soloa)

Areaga - s	Etxeondo - s
Igeltsera - s	Goienburu - b
Goienburu - b	Arkotxa - b
Otabarra - s	Iturriondo - s
Luisena-aristi - b	Arixpe / Arestipe - s
Bekoerreka - s	Armuki - b
Goroza - b	

Ondarra (1924 - Tecla Dolores/Pfa Jenara Barturen Olaskoaga) (b= basoa ; s= soloa)

Etxeondokosolo - s	Etxeurrekosolo - s
Zelaia - s	Areagaetxekosolo - s
Areagaetxekolanda - s	Oiaga - s
Oiaga - s	Oiaga - b
Otandieta - b	Bolenburu / Goienburu - b
Bidezarreta - b	Karabizar - b
Arkotxa - b	Ziitzea - s
Ziitzea - s	Galtzarre - b

Ondarra (1924 - Aniceto Uñarte Gaubeka) (b= basoa; s= soloa)

Areaga-alde - s	Kanposantupe - b
Oiaga - s	San Pelaio-solo - s

Isidor, aitatu zenduan zure arbasoak **Urgitxi** baserrikoak izan zirala. Gaur egun, **Urgitxi** baserria galdua da, baina arenak izandako lurak jaubedunak dira oraindik. Nik neuk, orain arte, ez dot inongo agiritan zuk aitaturako “Ondarreaga-ondoko soloa” izeneko solorik aurkitu, ezta agoz inork esan be. Biotzez eskertuko neuskizu **Urgitxi** baserriaren jaubego agiri orren kopiak bialduko bazeuskidaz, badira 4 bat urte daborduko Bakioko toponimia, idatzizkoa zein agozkoa, batuten asi gintzazana eta orreek arean lagunduko leuskigie aurrera egiten. Zure jakinerako ona ekarriko deusudaz **Urgitxi** baserriaren ganean orain arte guk batutakoak:

Urguichia: 1640-1710

Urguichi: 1755-1796f-1818-1820-1828-1831-1839-1848-1850-1857-1924-1932-1944-1951-1955

Urguichi: 1824-1855-1869-1872-1926-1931

f= XVIII. gizaldiko fogerazinoak (Jaime Kerexeta-Labayru)

Urgitxi (1924 - Rosendo Barasorda) (b= basoa ; s= soloa)

Aurrenaga / Aurnaga - b	Etxeburu - b
Etxeurrekosolo - s	Aurrenaga / Aurnaga - s
Arexpieta - s	Karobialde - s
Ikobaltzaga - s	Etxealdapa - s
Sagarraga - b	Aretximietabarrena - b
Aldapabarrena - b	Egillaurre - b
Arixpe - b	Bekoerreka - b
Arexpuntabarrena - b	

Berbak eta lekuizenak Bakion zelan agoskatuten diran (azentua imini barik) kakoen arteko izki etzanak erabili ta agertu dot.

Iniaki MARTIARTU